

ПРАКТИЧНІ ЗАСАДИ ЗДОРОВ'ЯФОРМУЮЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДІТЕЙ ШКІЛЬНОГО ВІКУ В ПРОЦЕСІ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ

Наталія Гончарова¹, Галина Бутенко²

¹Національний університет фізичного виховання і спорту України, м. Київ

²Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка, м. Глухів, Україна

Анотація. У ході аналізу науково-методичної літератури та практичного досвіду було пояснено важливість здоров'я людини у складі соціальної групи. Особливу увагу звертали на необхідність формування здоров'я дітей молодшого шкільного віку. Розглянуто досвід впровадження здоров'яформуючих технологій у процес фізичного виховання дітей шкільного віку. *Мета.* Обґрунтувати ключові положення практичної реалізації здоров'яформуючої діяльності дітей шкільного віку в процесі фізичного виховання. *Методи.* Аналіз та узагальнення науково-методичної літератури, контент-аналіз, абстрагування. *Результати.* Обґрунтовано необхідність комплексного практичного підходу до здоров'яформуючої діяльності дітей у процесі фізичного виховання. Запропоновано авторське бачення розвитку ефективності процесу фізичного виховання через впровадження концепції здоров'яформуючих технологій. Визначено основні складові авторської концепції, серед яких теоретико-методологічний, організаційно-процесуальний, критеріально-оцінювальний. Сконцентовано увагу на особливостях змісту освіти учнів на різних циклах навчання в початковій школі. Запропоновано структуру здоров'яформуючих технологій, яка реалізується через засоби активного туризму та враховує циклічність навчання в початковій школі. Розглянуто практичні засади реалізації здоров'яформуючої діяльності у змісті технологій, які враховують індивідуальні особливості дітей під час планування фізкультурно-оздоровчого процесу, обрання змісту засобів фізичного виховання, що мають значний оздоровчий ефект, принципи здоров'яформуючої діяльності. Перевірку ефективності запропонованих здоров'яформуючих технологій здійснювали в процесі педагогічного експерименту за участю дітей 7–10 років. Організація педагогічного експерименту передбачала формування контрольної (25 учнів) та експериментальної (26 учнів) груп на першому циклі навчання в школі, контрольної (20 учнів) та експериментальної (20 учнів) груп дітей на другому циклі навчання. В результаті впровадження запропонованих технологій було досягнуто оптимізацію процесів адаптації до умов навчання дітей на першому циклі навчання в початковій школі та підвищення рівня фізичного здоров'я дітей як на першому, так і на другому циклі навчання.

Ключові слова: здоров'я, здоров'яформуючі технології, практична діяльність, діти молодшого шкільного віку.

Natalia Honcharova¹, Halyna Butenko²

PRACTICAL PRINCIPLES OF SCHOOL CHILDREN HEALTH-FORMING ACTIVITY IN THE PROCESS OF PHYSICAL EDUCATION

Abstract. During the analysis of scientific and methodological literature and practical experience, the importance of human health within the social group was explained. Particular attention was paid at the need to form the health of junior school children. The experience of introducing health-forming technologies in the process of physical education of school-age children is considered. *Objective.* To substantiate the key provisions for the practical implementation of health-forming activities of school children in the process of physical education. *Methods.* Analysis and generalization of scientific and methodological literature, content analysis, abstraction. *Results.* The necessity of a complex practical approach to the health-forming activity of children in the process of physical education is substantiated. The author's vision of the development of physical education process efficiency through the introduction of the concept of health-forming technologies is suggested. The basic components of the author's concept are defined, among them theoretical and methodological, organizational-procedural, criterion-evaluative. The attention is focused on the peculiarities of the content of education of pupils at different cycles of education in primary school. The structure of health-forming technologies, which is realized through means of active tourism and takes into account the cyclic character of education in primary school, is suggested. The practical principles of health-forming activity realization in the content of technologies accounting for the individual features of children during planning of physical culture and health related process, selection of the content of physical education means that have significant health effect, principles of health-forming activity are considered. The effectiveness of the proposed health-forming technologies was tested in a pedagogical experiment involving

children aged 7-10 years. Pedagogical experiment organization envisaged the formation of control (25 pupils) and experimental (26 pupils) groups at the first cycle of education, control (20 pupils) and experimental (20 pupils) groups at the second education cycle. As a result of the proposed technology introduction, the processes of adaptation to the conditions of education of children at the first cycle of primary school education have been optimized and the level of physical health of children both at the first and the second cycle of education have been improved.

Keywords: health, health-forming technologies, practical activity, junior school children.

Вступ. Проблема погіршення стану здоров'я дітей стає останнім часом однією із пріоритетних національних проблем [2, 7]. Від збільшення уваги суспільства на зниження рівня здоров'я дітей залежить його благополуччя, що є запорукою розвитку потенціалу української держави.

Реаліями сьогодення, які обумовлюють зниження рівня здоров'я дітей, є несприятливе екологічне становище, соціально-економічні негаразди, існуючий режим навчальної діяльності учнів, різні негативні фактори побутового характеру та інколи навіть байдужість батьків до дотримання засад здорового способу життя власних дітей на фоні тотальної гіподинамії [14, 16, 17]. На жаль, кількість дітей молодшого шкільного віку, віднесених до першої групи здоров'я (практично здорові), кожного року знижується і сягає 3,8 % на початку 5-го класу [13].

Через різні причини вже в період молодшого шкільного віку спостерігається велика кількість дітей із проявами порушення опорно-рухового апарату [11, 20], серцево-судинних захворювань [13], захворювань ока та його придаткового апарату [7] та ін. Окрім цього, учні звертають увагу на порушення достовірності отримання закладами загальної середньої освіти інформації про захворюваність дітей через формальне отримання батьками у медичних установах довідок про стан здоров'я дітей [13], що спотворює реальні дані.

Пошук обставин, що створюють дане проблемне поле, об'єднує думку науковців [1, 4, 15, 25] щодо недосконалості процесу фізичного виховання в школі із забезпечення необхідного обсягу оздоровчої рухової активності контингенту дітей молодшого шкільного віку, особливо у змісті здоров'яорієнтованої моделі освіти [7].

Ще більшого значення проблема низького рівня здоров'я дітей набуває в умовах сучасної соціокультурної ситуації, а саме – необхідності розвитку у дітей соціально значущих цінностей зі зміцнення та збереження здоров'я і формування здоров'яформуючих компетенцій [22].

Недостатня ефективність процесу фізичного виховання у напрямі формування здоров'я дітей молодшого шкільного віку спонукає до пошуку нових дієвих здоров'яформуючих технологій, розкриття питань їх практичної реалізації в сучасних умовах освітнього процесу закладу загальної середньої освіти.

Досвід науковців у розширенні змісту процесу фізичного виховання дітей представлено через впровадження здоров'яформуючих технологій на основі засобів йога-аеробіки [16], аеробіки [15], баскетболу [12], засобів евритмії [19], скандинавської ходьби [18], оздоровчого туризму [21]. Актуальність формування здоров'я дітей молодшого шкільного віку порушено у дослідженнях С. С. Іванової зі співавт. [8], які звертають увагу на необхідність здоров'яформуючої діяльності дітей, котрі часто хворіють. Автори бачать актуальним розгляд впровадження здоров'яформуючих технологій в умовах полікультурного освітнього простору [9] та сучасних освітніх інновацій [7, 16].

Проте залишається багато невирішених питань із впровадження здоров'яформуючих технологій у процес фізичного виховання контингенту дітей молодшого шкільного віку. Роз'яснення потребують практичні підходи до здоров'яформуючої діяльності дітей молодшого шкільного віку в структурі комплексного оздоровчого впливу в процесі фізичного виховання.

Зв'язок з науковими та практичними завданнями. Тему статті розроблено згідно зі Зведеним планом НДР Національного університету фізичного виховання та спорту України на 2016–2020 рр. за темою 3.13. «Теоретико-методичні основи здоров'яформуючих технологій у процесі фізичного виховання різних груп населення» (номер держреєстрації 0116U001615).

Мета дослідження – обурити ключові положення практичної реалізації здоров'яформуючої діяльності дітей шкільного віку в процесі фізичного виховання.

Матеріали та методи дослідження. У ході дослідження було використано комплекс методів, серед яких аналіз та узагальнення науково-методичної літератури, систематизація, контент-аналіз, абстрагування, аналіз провідного практичного досвіду. В межах проведення педагогічного експерименту було застосовано оцінювання перебігу процесів адаптації до умов навчання за Т. І. Лясотою (2012), рівня фізичного здоров'я за Г. Л. Апанасенко (2002). До участі у педагогічному експерименті було запрошено:

- на першому циклі навчання в початковій школі 51 учень молодших класів, які сформували дві групи – контрольну (КГ1) – 25 дітей та експериментальну (ЕГ1) – 26 дітей;

• на другому циклі навчання – 40 дітей, яких також було розподілено на дві групи – контрольну (КГ2) та експериментальну (ЕГ2) по 20 учнів у кожній.

Тривалість педагогічного експерименту – 9 місяців.

Результати дослідження та їх обговорення. Аналіз науково-методичної літератури, відповідного досвіду [12, 13, 15], результати власних попередніх досліджень [5, 10, 23, 24, 26] дозволяють говорити про відсутність стійкої тривалої тенденції сприятливого впливу процесу фізичного виховання на стан здоров'я дітей за період навчання в школі. Стимулювання процесу фізичного виховання щодо збереження та зміцнення здоров'я школярів залишається актуальною темою обговорень на багатьох наукових форумах.

Вивчення та аналіз змісту здоров'яформуючої діяльності дітей шкільного віку підтверджує недостатню увагу науковців до системного підходу у її реалізації в процесі фізичного виховання, починаючи вже з початкових етапів навчання в школі.

Авторське бачення резервів розвитку процесу фізичного виховання у напрямі активізації здоров'яформуючої діяльності дітей молодшого шкільного віку полягає у можливості реалізації концепції здоров'яформуючих технологій.

В основу обґрунтування авторської концепції було покладено соціальні, особистісні та біологічні передумови, що формували систему причинно-наслідкових зв'язків діяльності людини у напрямі формування здоров'я.

Авторська концепція за своєю структурою складається із трьох основних блоків: теоретико-методологічного, організаційно-процесуального, критеріально-оцінювального, впровадження яких передбачало дотримання певних соціальних, педагогічних і організаційних умов. Метою впровадження концепції було визначено розробку теоретико-методичних та технологічних засад здоров'яформуючої діяльності в процесі фізичного виховання дітей молодшого шкільного віку, спрямованої на покращення рівня фізичного стану, рухової активності, мотивації й оптимізації процесів адаптації дітей до умов навчання в школі [4, 5].

Виходячи із основних положень авторської концепції, було запропоновано зміст технологій формування здоров'я дітей молодшого шкільного віку. Змістовими компонентами технологій було визначено адаптаційний, аксіологічний, гносеологічний, операційно-діяльнісний, контрольний, що відповідали вимогам навчальної програми з фізичної культури для загальноосвітніх навчальних закладів (1–4-й класи).

Відповідно до сучасного уявлення диференціації освітнього процесу в початковій школі щодо циклічності навчання, зміст здоров'яформуючих технологій розподілено на два етапи: перший цикл – адаптаційно-ігровий, другий – основний (рис. 1). Адаптаційно-ігровий цикл реалізується в процесі фізичного виховання учнів 1-2-го класу, що супроводжується наповненням змісту діяльності дітей оптимізацією процесів адаптації до умов навчання в школі. Основний цикл – для учнів 3-4-го класу – було наповнено засобами підвищення фізичного стану дітей.

Під час наповнення змісту здоров'яформуючих технологій ми керувались такими положеннями:

- у процесі здоров'яформуючої діяльності дітей молодшого шкільного віку слід впроваджувати форми занять позаурочного типу у дні тижня без уроку фізичної культури та режим вихідного дня, відповідно до особливостей притаманного їм рухового режиму та загального обсягу оздоровчої рухової активності. Залучення дітей до організованих форм оздоровчої рухової активності може сприяти зменшенню тривалості рухової активності на малому та середньому рівнях;

- відповідно до основних методичних підходів та принципів побудови занять у процесі фізичного виховання дітей молодшого шкільного віку, заняття повинні відповідати віковим особливостям їхнього організму, мати системний характер із поступовим збільшенням тренувальної дії фізичних вправ із застосуванням широкого арсеналу засобів фізичного виховання;

- визначення параметрів фізичного навантаження в процесі здоров'яформуючої діяльності та його безпосередня диференціація формувалися на основі попередньо отриманих даних моніторингу показників фізичного стану дітей молодшого шкільного віку за рахунок варіативного виконання фізичних вправ, зміни кількості повторень, загальної тривалості та темпу виконання;

- під час організації та проведення занять із контингентом дітей молодшого шкільного віку у змісті здоров'яформуючої діяльності слід віддавати перевагу груповим та масовим формам занять, що створює умови для залучення дітей до групової діяльності, сприяє їх взаємодії у складі групи, створює комфортні умови для власної соціальної ідентифікації у складі групи;

- визначення змісту діяльності орунтувати на вивчені мотивів та інтересів дітей під час занять фізичними вправами, за цільовою спрямованістю заняття повинні мати оздоровчу та рекреаційну спрямованість, враховувати сучасні інноваційні тенденції сфери фізичної культури і спорту, забезпечувати високу емоційність, можливість уникнути монотонної діяльності;

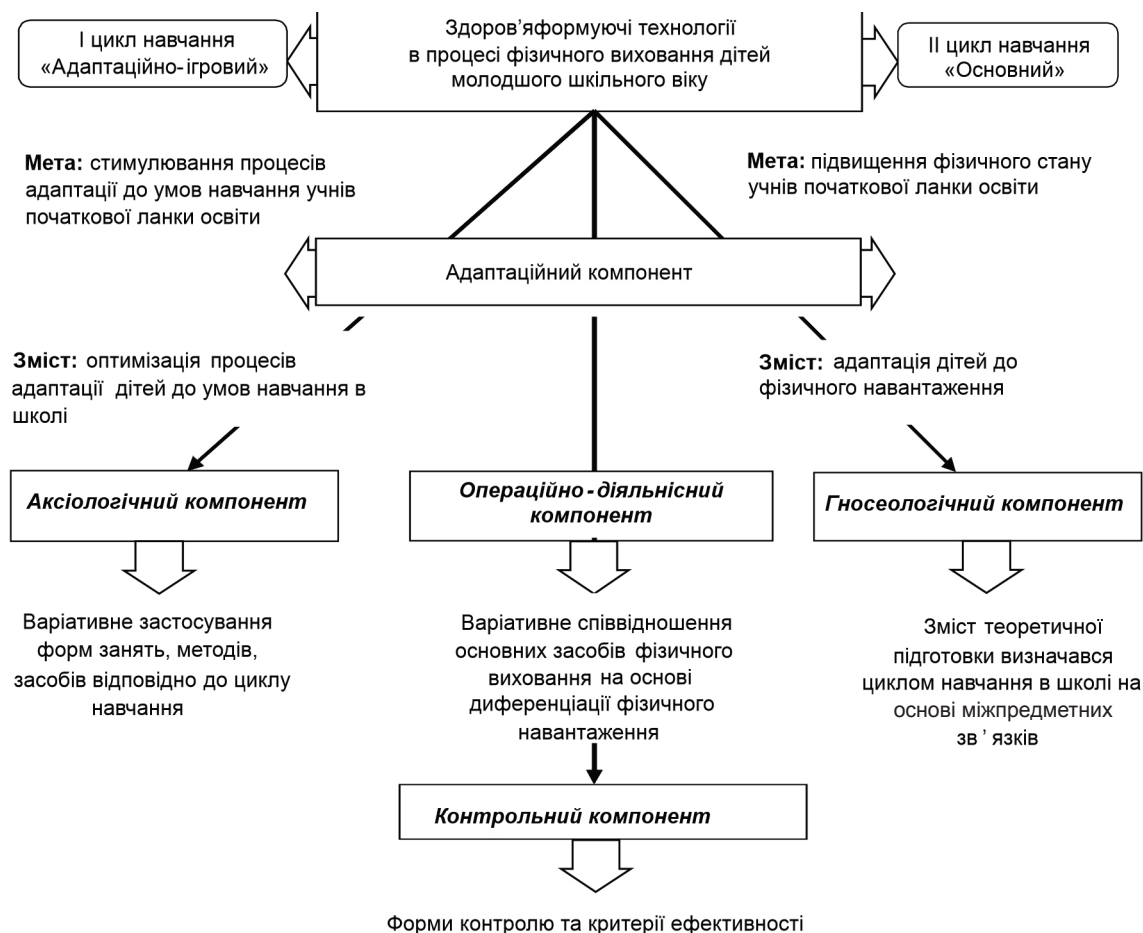

Рисунок 1 – Диференціація змісту здоров'яформуючих технологій у процесі фізичного виховання дітей молодшого шкільного віку відповідно до циклів навчання у початковій школі

- провідною ланкою у змісті здоров'яформуючої діяльності має бути врахування особливостей структури захворюваності дітей, наявності хронічних захворювань. Вона ґрунтується на попередньо отриманих даних, притаманних контингенту дітей молодшого шкільного віку захворювань [13, 23]. Пропонується приділяти значну увагу формуванню навички правильної постави, зміцненню м'язів спини, черевного преса та склепіння стопи, уникати компресійного навантаження на опорно-руховий апарат, сильних поштовхів та струсів тіла, перенапруження суглобово-зв'язкового та м'язового апарату [3, 6, 13];

- у структурі засобів педагогічного впливу виокремити діяльність з розвитку функціональних систем організму відповідно до механізмів їх становлення у контингенті дітей молодшого шкільного віку, широко використовувати дихальні вправи, обмежити вправи із напруженням, подолання великих опорів, значного навантаження в циклічних рухах;

- у процесі планування заходів здоров'яформуючої діяльності враховувати індивідуальні

особливості контингенту дітей на кожному із етапів навчання. Так, для учнів першого циклу навчання у початковій школі враховувати індивідуальні прогностичні показники адаптації до умов навчання, безпосередньо темпи перебігу процесу адаптації та наявні негативні фактори впливу на нього;

- впроваджувати засоби активізації уваги батьків на формування здоров'я дітей, активної позиції під час здійснення здоров'яформуючої діяльності;

- дотримуватися принципів здоров'яформуючої діяльності, серед яких: інноваційного проектування, здоров'яформуючої валідності, домінанти здоров'я дитини, триєдиного розуміння здоров'я, превентивності педагогічного впливу, компетентності вчителя, системності [6].

- серед критеріїв оцінки ефективності впровадження здоров'яформуючих технологій у процес фізичного виховання дітей молодшого шкільного віку виділити адаптаційний, медико-біологічний, когнітивний, діяльнісно-поведінковий, аксіологічний [6].

Практичну реалізацію авторської концепції розглядали через можливість впровадження в процес фізичного виховання засобів активного туризму, що реалізувались в обсязі 216 год на навчальний рік, за кратністю занять – тричі на тиждень. Згідно зі змістом здоров'яформуючої діяльності на основі використання засобів активного туризму роботу здійснювали за такими напрямками: загальна фізична підготовка, туристська підготовка, краєзнавство, підготовка орієнтувальника.

У структурі занять використано комплекси фізичних вправ, рухливі та сюжетно-рольові ігри, естафети, конкурсна діяльність, туристичні прогулянки та походи, масові фізкультурно-оздоровчі заходи («День здоров'я» зі змістом туристичного походу, «Веселі туристичні старти»), фізкультурні хвилинки, гімнастика до навчальних занять (рис. 2).

Перевірку ефективності впровадження запропонованої авторської концепції здійснювали під час формуючого педагогічного експерименту, який було побудовано відповідно до врахування циклів навчання в початковій школі.

Комплексна методика оцінки перебігу адаптаційних процесів за Т. І. Лясотою дозволила простежити ефективність перебігу процесу адаптації учнів ЕГ1 та КГ1 до умов навчання в школі.

Доведено, що до проведення педагогічного експерименту у дівчаток за рівнем шкільної

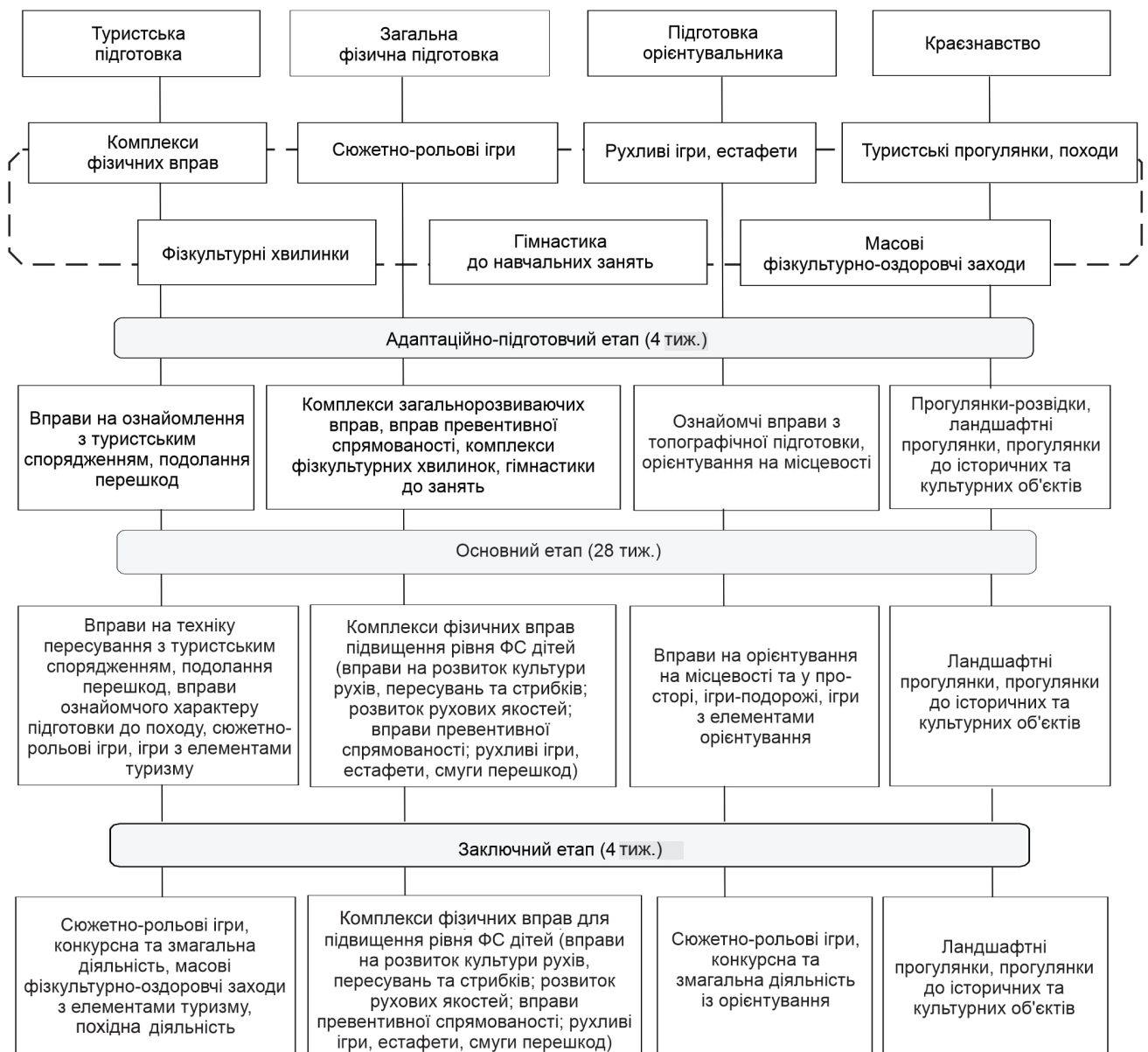

Рисунок 2 – Засоби фізичного виховання у змісті здоров'яформуючої діяльності дітей молодшого шкільного віку

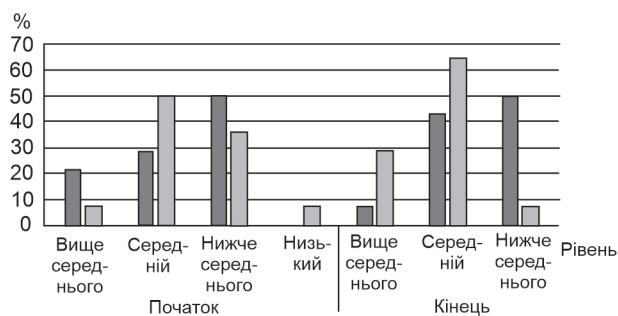

Рисунок 3 – Розподіл дівчаток за рівнем адаптації до школи за період педагогічного експерименту, %:

■ – КГ1; ■ – ЕГ1

адаптації незалежно від групи відмінності не спостерігалися. Після проведення експерименту, на прогивагу дівчаткам КГ1, у яких частка осіб з вищим за середній рівнем шкільної адаптації зменшилася на 14,3 % ($n = 2$), у ЕГ1 спостерігалось покращення. Так, збільшення кількості опитаних з вищим за середній рівнем шкільної адаптації становило 21,43 % ($n = 3$), тоді як із середнім рівнем – 14,3 % ($n = 2$). Покращення відбулось за рахунок зменшення частки дівчаток з нижчим за середній на 28,57 % та з низьким рівнем шкільної адаптації на 7,14 % ($n = 1$) (рис. 3).

Схожі зміни відбулись також у групах хлопчиків. На початку педагогічного експерименту хлопчики ЕГ1 та КГ1 за рівнями шкільної адаптації практично не відрізнялися, а після експерименту у КГ1 зафіксовано негативну динаміку показників: відбулося зменшення кількості дітей із середнім рівнем адаптації на 25,97 % ($n = 2$). У хлопчиків ЕГ1, навпаки, приріст кількості осіб з вищим за середній рівнем шкільної адаптації становив 15,91 % ($n = 2$), а з середнім – 31,82 % ($n = 5$) (рис. 4).

До позитивних результатів слід віднести також вплив запропонованих заходів на показники рівня фізичного здоров'я (РФЗ) дітей ЕГ1, що характеризувались зменшенням на 26,92 % чисельності учнів із низьким РФЗ, на 15,38 % – із нижчим за середній у представників обох статей. Дані зміни відбулись за рахунок збільшення кількості школярів із середнім РФЗ на 38,46 %, та вище за середній РФЗ на 3,85 %. Зміни РФЗ учасників КГ1 були менш виражені: кількість осіб із низьким рівнем зменшилася на 12,00 %, із середнім РФЗ збільшилася на 12,00 %.

За результатами вивчення впливу запропонованих заходів на другому етапі навчання в початковій школі було отримано позитивні результати підвищення РФЗ учасників дослідження. Так, на початку формуального педагогічного експерименту в ЕГ2 зафіксовано тільки 15 % ($n = 3$) дітей із середнім РФЗ (хлопчиків –

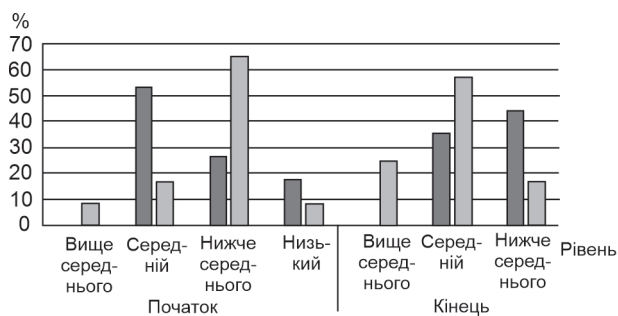

Рисунок 4 – Розподіл хлопчиків за рівнем адаптації до школи за період педагогічного експерименту, %:

■ – КГ1; ■ – ЕГ1

33,33 %; $n = 1$ і дівчаток – 66,67 %; $n = 2$). Серед учасників ЕГ2 також були учні із нижчим за середній РФЗ – 20 % ($n = 4$), контингент яких становили тільки хлопчики, та низького РФЗ – 65 % ($n = 13$) (хлопчиків – 38,5 %; $n = 5$ і дівчаток – 61,5 %; $n = 8$).

По завершенні педагогічного експерименту відбулися зміни, що характеризують сприятливий вплив запропонованих заходів на РФЗ дітей ЕГ2, де зафіксовано його покращення до рівня вище за середній у однієї дівчинки, і так само збільшення кількості дітей із середнім РФЗ – до 50 % ($n = 10$) (хлопчиків – 60,0 %; $n = 6$, дівчаток – 40,0 %; $n = 4$). Одночасно до 30 % ($n = 6$) зросла частка дітей із нижчим за середній РФЗ (хлопчиків – 33,33 %; $n = 2$, дівчаток – 66,67 %; $n = 4$), що було досягнуто за рахунок зменшення кількості дітей із низьким РФЗ до 15 % ($n = 3$) (хлопчиків – 66,67 %; $n = 2$, дівчаток – 33,33 %; $n = 1$).

Відносно РФЗ дітей КГ2, то на початку формуального педагогічного експерименту з низьким рівнем зафіксовано 15 % ($n = 3$) учнів (хлопчиків – 66,67 %; $n = 2$, дівчаток – 33,33 %; $n = 1$). Представників із нижчим за середній РФЗ виявлено 35 % ($n = 7$) (хлопчиків – 71,83 %; $n = 5$, дівчаток – 28,57 %; $n = 2$). Низький РФЗ визначено в 50 % ($n = 10$) дітей (хлопчиків – 10 %; $n = 2$ та дівчаток – 40 %; $n = 8$).

За період педагогічного експерименту спостерігали збільшення кількості дітей КГ2 із середнім РФЗ до 55 % ($n = 11$) (хлопчиків – 54,55 %; $n = 6$, дівчаток – 45,45 %; $n = 5$). Також відбулось зменшення кількості дітей КГ2 із нижчим за середній РФЗ до 25 % ($n = 5$) (хлопчиків – 60,0 %; $n = 3$, дівчаток – 40,0 %; $n = 2$) та з низьким РФЗ до 20 % ($n = 4$) (хлопчиків – 25,0 %; $n = 1$, дівчаток – 75,0 %; $n = 3$). Дітей із вищим за середній РФЗ не було зафіксовано.

Дискусія. Реаліями України на сьогодні стало протиріччя високого рівня захворюваності дітей та наявність запиту держави на виховання здорового, гармонійно розвинутого громадяни-

на. Існуюча інформація про стан здоров'я школярів в Україні [2, 13, 23] приводить до розуміння низької ефективності засобів підвищення здоров'я дітей, у тому числі процесу фізичного виховання. Дані явища мають масовий характер та створюють загрозу національній безпеці держави.

Соціальні та політичні негаразди створюють напружену атмосферу у суспільстві, що не сприяє концентрації уваги на фізкультурно-оздоровчій діяльності членів суспільства. Проте науковці сфери фізичного виховання вже тривалий час не залишають без уваги пошук засобів та методів підвищення ефективності процесу фізичного виховання, що може стати запорукою підвищення рівня фізичного здоров'я учасників освітнього процесу та сформувати базис тривалого здорового життя у майбутньому.

Науковий досвід розробки та впровадження технологій формування та збереження здоров'я дітей шкільного віку представлено у багатьох [1, 3, 16, 18, 21] наукових працях, де розглядається ефективність використання різноманітних засобів фізичного виховання для оздоровлення дітей. Так, досвід впровадження здоров'яформуючих технологій у процесі фізичного виховання дітей молодшого шкільного віку підтверджує їх сприятливий вплив на показники фізичного здоров'я представників обох статей [16]. В наших дослідженнях ми підтвердили та доповнили дані М. В. Чернявського [21] про сприятливий оздоровчий вплив засобів туризму на організм дітей молодшого шкільного віку. З'ясували необхідність побудови здоров'яформуючої діяльності дітей з урахуванням рівня їх захворюваності, що йде в унісон із сучасними дослідженнями [1, 3, 8].

У ході проведених досліджень розглянуто комплексний підхід до організації здоров'яформуючої діяльності із контингентом дітей молодшого шкільного віку через концепцію здоров'яформуючих технологій у процесі їх фізичного виховання. Практична її реалізація передбачала розробку здоров'яформуючих технологій дітей молодшого шкільного віку, визначення критеріїв педагогічного контролю здоров'яформуючої діяльності, які інтегровано

у структуру позаурочних форм занять із фізичного виховання.

Ефективність розробленого підходу доведено в процесі педагогічного експерименту. Запропоновані практичні підходи до здоров'яформуючої діяльності дітей молодшого шкільного віку чинять позитивний вплив на рівень фізичного здоров'я та є засобом оптимізації процесів адаптації до умов навчання в школі, що є більш ефективним порівняно із загальноприйнятими підходами.

Висновки. Проведений аналіз науково-методичної літератури, практичного досвіду науковців та даних, отриманих під час власних досліджень, підтверджує низьку ефективність процесу фізичного виховання у напрямі збереження та формування здоров'я дітей, наявність кола проблемних питань наповнення процесу фізичного виховання змістом здоров'яформуючої діяльності. Вивчення досвіду впровадження здоров'яформуючих технологій у процес фізичного виховання дітей молодшого шкільного віку дозволяє підкреслити фрагментарність цих напрацювань та відсутність комплексного підходу до їх впровадження. Авторське бачення вирішення проблеми функціонування здоров'яформуючих технологій у процесі фізичного виховання дітей молодшого шкільного віку полягає у впровадженні концепції здоров'яформуючих технологій у процес їх фізичного виховання. За своїм змістом ця концепція ґрунтується на практичних засадах її реалізації, сутність яких визначається особливостями побудови процесу фізичного виховання із контингентом дітей молодшого шкільного віку, їхніми індивідуальними особливостями, структурою захворюваності та методичними засадами диференціації фізичного навантаження. Практична реалізація концепції здоров'яформуючих технологій підтвердила авторське бачення позитивного впливу запропонованих засобів на перебіг адаптації дітей до умов навчання та РФЗ дітей.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо у розробці здоров'яформуючих технологій у змісті процесу фізичного виховання дітей середнього та старшого шкільного віку.

Конфлікт інтересів. Автори заявляють, що відсутній будь-який конфлікт інтересів.

Література

1. Альошина АІ. Профілактика й корекція функціональних порушень опорно-рухового апарату дошкільнят, школярів та студентської молоді у процесі фізичного виховання: монографія. Луцьк; 2015. 356 с.
2. Беседа ВВ. Особливості рухового статусу дітей дошкільного віку категорії «практично здорові». Наука і освіта. 2014; 4: 22-7.
3. Виленская ТЕ. Объективные риски процесса физического воспитания и педагогические способы их минимизации: на примере процесса физического воспитания младших школьников [диссертация]. Краснодар: Кубан. гос. ун-т физ. культуры, спорта и туризма; 2012. 574 с.

4. Гончарова Н. Соціально-педагогічні передумови розробки концепції здоров'яформуючих технологій у процесі фізичного виховання школярів. Теорія і методика фізичного виховання і спорту. 2018; 2: 61-6. DOI: <https://doi.org/10.32652/tmfvs.2018.2.61-66>
5. Гончарова НМ. Концептуальні підходи здоров'яформуючої діяльності в процесі фізичного виховання дітей молодшого шкільного віку. Український журнал медицини, біології та спорту. 2018; 6(15). Т. 3:334-8.
6. Гончарова НМ. Теоретико-методичні основи здоров'яформуючих технологій в процесі фізичного виховання дітей молодшого шкільного віку [автореферат]. Київ: НУФВСУ; 2019. 48 с.
7. Ершова ТА, Пономарева ІА. Опыт применения здоровьесформирующих технологий в ДОУ. В: Психолого-педагогические и физиологические аспекты построения физкультурно-оздоровительных программ и обеспечение их безопасности: Материалы 3-й Междунар. науч. конф. Ростов-на-Дону (21-24 мая 2016 г.). с. 125-32.
8. Иванова СС, Воробьев НБ, Чаулина МС, Иванов АД. Проектирование здоровьесформирующей технологии физического воспитания для часто болеющих детей младшего школьного возраста. Известия Тульского государственного университета. Физическая культура. Спорт. 2019; 1: 9-16.
9. Иванова СС, Григорьева ЕЛ, Реутова ОВ, Зеленова АА, Седов ІА. Проблемы реализации здоровьесформирующей технологии в поликультурном образовательном пространстве. Теория и практика физической культуры. 2016; 11: 44-5.
10. Кашуба В, Гончарова Н. Засади здоров'яформуючої діяльності дітей молодшого шкільного віку в контексті сучасних освітніх інновацій. Молодіжний науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. 2018; 31: 52-59.
11. Кашуба В, Альошина А, Лопецький С. Сучасні погляди на проблему контролю стану статодинамічної постави людини. Молодіжний науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. 2018; 32: 9-13.
12. Кротов ВР. Баскетбол как средство формирования физического здоровья у детей младшего школьного возраста. Физическая культура, спорт и здоровье. 2017; 30: 155-7.
13. Круцевич Т, Червотока М. Стан захворюваності школярів у регіонах України протягом навчання в школі. Теорія і методика фізичного виховання і спорту. 2019; 2: 57-62. DOI:10.32652/tmfvs.2019.2.57-62
14. Маслова ОВ, Савченко ОЮ, Богданович ЛВ, Голуб ЮЮ, Шумійчук ВВ. Ендоекологічні підходи формування здоров'я дітей з вадами слуху у процесі адаптивного фізичного виховання. Науковий часопис [Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова]. Серія 15 : Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт). 2018; 6: 59-62.
15. Михайлова ЭИ, Михайлов НГ, Деревлева ЕБ. Формирование культуры здоровья детей и молодежи средствами аэробики. Культура физическая и здоровья. 2016; 5(60): 97-101.
16. Михно Л. Зміни рівня фізичного здоров'я дітей молодшого шкільного віку під впливом експериментальної здоров'яформуючої технології. Фізична культура, спорт та здоров'я нації. 2016; 20: 128-32.
17. Савлюк С, Слюсарчук В. Визначальні чинники покращення фізичного стану та здоров'я дітей молодшого шкільного віку. Теорія і методика фізичного виховання і спорту. 2018; 4: 83-90. DOI: <https://doi.org/10.32652/tmfvs.2018.4.83-90>
18. Саїнчук ОМ. Програмування фізкультурно-оздоровчих занять скандинавською ходьбою у фізичному вихованні молодших школярів [дисертація]. Київ: НУФВСУ; 2015. 233 с.
19. Татарінова ЖА. Формирование культуры здоровья детей на основе искусства эвритмии. Научный альманах. 2017; 3-2 (29): 198-201.
20. Уська ВР. Особливості комплексної програми фізичної реабілітації сколіозу в дітей дошкільного віку в умовах поліклініки. Здоровье ребенка. 2015; 4: 74-7.
21. Чернявський МВ. Рекреаційно-оздоровчі технології у процесі фізичного виховання молодших школярів [дисертація]. Київ: НУФВСУ; 2011. 196 с.
22. Шебеко ВН, Латыговская ОВ. Содержательные характеристики формирования ценностного отношения к здоровью у детей младшего дошкольного возраста. Вестник Тюменского государственного университета. Гуманитарные исследования. Humanitates. 2017; 1: 258-69. DOI: 10.21684/2411-197X-2017-3-1-258-269
23. Butenko H, Goncharova N, Saienko V, Tolchieva H. Use of health tourism as a basis for improving physical condition of primary school age children. Journal of Physical Education and Sport (JPES). 2017; 17(1): 34-9. DOI:10.7752/jpes.2017.s1006.
24. Butenko H, Goncharova N, Saienko V, Tolchieva H, Vako I. Physical condition of primary school children in school year dynamics. Journal of Physical Education and Sport (JPES). 2017;17(2):543-9. DOI: 10.7752/jpes.2017.02082
25. Cojanu F, Visan PF. Development of specific motor skills in primary school children through means of the football game. Journal of Physical Education and Sport (JPES). 2019; 19(S. 6): 2100-5. DOI:10.7752/jpes.2019.s6314
26. Kashuba V, Futornyi S, Andrieieva O, Goncharova N, Carp I, Bondar O, Nosova N. Optimization of the processes of adaptation to the conditions of study at school as a component of health forming activities of

primary school-age children. *Journal of Physical Education and Sport*. 2018; 18(4), 2515 – 21. DOI:10.7752/jpes.2018.04377

Literature

1. Alioshyna AI. Prevention and correction of locomotor functional disorders in preschoolers, school children and youth in the process of physical education: monograph. Lutsk; 2015. 356 p.
2. Beseda VV. Features of motor status in "practically healthy" preschoolers. *Nauka i osvita*. 2014; 4: 22-7.
3. Vilenskaya TE. Objective risks of physical education process and pedagogical methods of their minimization: on the example of junior school children physical education process [dissertation]. Krasnodar: Kubansky gos. un-t fizkultury, sporta i turizma; 2012. 574 p.
4. Honcharova NM. Socio-pedagogical prerequisites for development of health-forming technology concept in the process of school children physical education. *Teoriia i metodyka fizvykhovannia i sportu*. 2018; 2: 61-6. DOI: <https://doi.org/10.32652/tmfvs.2018.2.61-66>
5. Honcharova NM. Conceptual approaches to health-forming activity in the process of junior school children physical education. *Ukrainskyi zhurnal medytsyny, biologii ta sportu*. 2018; 6(15). Vol. 3:334-8.
6. Honcharova NM. Theoretico-methodical bases of health-forming technologies in the process of junior school children physical education. [author's abstract]. Kyiv: NUPESU; 2019. 48 p.
7. Yershova TA, Ponomareva IA. Experience of using health-forming technologies in DOU. In: *Psychologopedagogical and physiological aspects of physical culture and health related program design and their safety provision: Materialy 3 Mezhdunarodnoy nauchnoy konferentsiyi*. Rostov-on-Don (21-24 May 2016). p. 125-32.
8. Ivanova SS, Vorobyev NB, Chaulina MS, Ivanov AD. Protecting health-forming physical education technologies for sickly junior school children. *Izvestiya Tuls'kogo gosudarstvennogo universiteta. Fizicheskaya kultura. Sport*. 2019; 1: 9-16.
9. Ivanova SS, Grigoryeva EL, Reutova OV, Zelenova AA, Sedov IA. Issues of health-forming technology realization in polycultural educational space. *Teoriya i praktika fizicheskoy kultury*. 2016; 11: 44-5.
10. Kashuba V, Honcharova N. Bases of health-forming activity of junior school children in the context of modern education innovations. *Molodizhnyi naukovyi visnyk Skhidnoevropeyskoho natsionalnoho universytetu im. L. Ukrainky*. 2018; 31: 52-59.
11. Kashuba V, Alioshyna A, Lopatskyi S. Modern views of control for the state of human statodynamic posture. *Molodizhnyi naukovyi visnyk Skhidnoevropeyskoho natsionalnoho universytetu im. L. Ukrainky*. 2018; 32: 9-13.
12. Krotov VR. Basketball as a means of physical health formation in junior school children. *Fizicheskaya kultura, sport i zdorovyie*. 2017; 30: 155-7.
13. Krutsevych T, Chervotoka M. School children morbidity in the regions of Ukraine during education in school. *Teoriia i metodyka fizvykhovannia i sportu*. 2019; 2: 57-62. DOI:10.32652/tmfvs.2019.2.57-62
14. Maslova OV, Savchenko OI, Bohdanovych LV, Holub II, Shumiychuk VV. Endoecological approaches to health formation in children with hearing disorders in the process of adaptive physical education. *Pedahohika, psykholohiia ta medyko-biologichni problem fizychnoho vykhovannia i sportu*. Ser. 15. 2018; 6: 59-62.
15. Mikhailova EI, Milhailov NG, Dereleva EB. Health culture formation in children and youth through aerobics. *Kultura fizicheskaya i zdorovyia*. 2016; 5(60): 97-101.
16. Mykhno L. Changes in physical health level of junior school children under the influence of experimental health-forming technology. *Fizkultura, sport ta zdorovia natsii*. 2016; 20: 128-32.
17. Savliuk S, Sliusarchuk V. Determining indices of improving physical state and health of junior school children. *Teoriia i metodyka fizvykhovannia i sportu*. 2018; 4: 83-90. DOI: <https://doi.org/10.32652/tmfvs.2018.4.83-90>
18. Sainchuk OM. Programing physical culture and health related Scandinavian walking in physical education of junior school children [dissertation]. Kyiv: NUPESU; 2015. 233 p.
19. Tatarinova ZA. Health culture formation in children on the basis of eurhythmy art. *Nauchny almanakh*. 2017; 3-2 (29): 198-201.
20. Uska VR. Peculiarities of complex program for scoliosis physical rehabilitation in preschoolers in polyclinic. *Zdorovyie rebenka*. 2015; 4: 74-7.
21. Cherniavskyi MV. Recreation and health related technologies in the process of junior school children physical education [dissertation]. Kyiv: NUPESU; 2011. 196 p.
22. Shebeko VN, Latygovskaya OV. Characteristics of forming valuable attitude towards health in junior school children. *Vestnik Tyumenskogo gosudarstvennogo universiteta. Humanitates*. 2017; 1: 258-69. DOI: 10.21684/2411-197X-2017-3-1-258-269
23. Butenko H, Goncharova N, Saienko V, Tolchieva H. Use of health tourism as a basis for improving physical condition of primary school age children. *Journal of Physical Education and Sport (JPES)*. 2017; 17(1): 34-9. DOI:10.7752/jpes.2017.s1006.

24. Butenko H, Goncharova N, Saienko V, Tolchieva H, Vako I. Physical condition of primary school children in school year dynamics. Journal of Physical Education and Sport (JPES). 2017;17(2):543-9. DOI: 10.7752/jpes.2017.02082

25. Cojanu F, Visan PF. Development of specific motor skills in primary school children through means of the football game. Journal of Physical Education and Sport (JPES). 2019; 19(S. 6): 2100-5. DOI:10.7752/jpes.2019.s6314

26. Kashuba V, Futornyi S, Andrieieva O, Goncharova N, Carp I, Bondar O, Nosova N. Optimization of the processes of adaptation to the conditions of study at school as a component of health forming activities of primary school-age children. Journal of Physical Education and Sport. 2018; 18(4), 2515 – 21. DOI:10.7752/jpes.2018.04377

Надійшла 31.10.2019

Інформація про авторів

Бутенко Галина Олександрівна
<http://orcid.org/0000-0002-5479-3224>,
halsanna22@gmail.com

Глухівський національний педагогічний
університет імені Олександра Довженка,
41400, вул. Києво-Московська, 24,
Глухів, Сумська область, Україна

Гончарова Наталія Миколаївна
<http://orcid.org/0000-0002-3000-9044>,
nataliinfiz@gmail.com

Національний університет фізичного
виховання і спорту України.
03150, вул. Фізкультури, 1, Київ, Україна

Information about the authors

Butenko Halyna
<http://orcid.org/0000-0002-5479-3224>,
halsanna22@gmail.com

Hlukhiv National Pedagogical University
named after Alexander Dovzhenko;
Kievo-Moskovskaya str., 24, Hlukhov,
Sumskaya region, 41400, Ukraine.

Goncharova Nataliia
<http://orcid.org/0000-0002-3000-9044>,
nataliinfiz@gmail.com

National University of Ukraine
on Physical Education and Sport,
03150, Kyiv, Fizkul'tury str., 1